

IRODALMI SZEMLE.

Elméletem nemzetünk eredetéről,

különös tekintettel a székelyekre.

Irta: *Sz. Nagy Gergely*. Brassó. Nyomatott a „Brassói Lapok” nyomdájában. Nagy 8-r. Két kötet. I. köt. X+ 391 l.; II. köt. 414 l. — Ára 10 korona.

A székely kérdés tisztázása mindnyájunkat különösen érdekel, annál is inkább, mivel a leleplezett „csíki-székely” krónika¹-nak a Székelyföldön még mindig nagyon sok hívője van, a kiknek a számát Hunfalvy és Thury elmélete nem hogy fogyasztaná, hanem ellenkezőleg növeli.

A székely kérdés megoldásával, mint minden időben, úgy most is többen foglalkoznak. A legnagyobb figyelem természetesen Szádeczky Lajos felé fordul, a ki már évek óta gyűjti az anyagot s a ki bizonyára világot fog vetni történetünk e homályos pontjára.¹

Nemcsak a történetírás hívatott munkásai, hanem a nagyközönség is feszült kíváncsisággal van tele. Nem csoda tehát, hogy minden e kérdésre vonatkozó dolog iránt a szokottnál nagyobb az érdeklődés. Magam is mohó vágygyal ültem neki Nagy Gergely kétkötetes munkájának, mert azt hittem, hogy sok újat s talán sok elfogadhatót is találok benne. Azonban már néhány lap elolvasása meggyőzött arról, hogy Nagy Gergely is a „csíki-székely krónika” foglya és javíthatatlanul rossz etymologus.

Nagy Gergelyt az írásra — mint ő maga mondja az előszóban — azon csalódása készítette, hogy eddigelé még senki sem akadt, a ki az ő nézeteit elmondotta volna. Rászánta hát magát a nagy feladat megoldására, ámbár tudja, hogy erős támadásoknak leszen kitéve. De ő nem riad vissza senkitől és semmitől, sőt annyira meg

¹ Figyelemre méltó Horger Antal brassai főreálisk. tanár munkáldó-dása, a ki törhetetlen szorgalommal és nagy tudással gyűjti az adatokat annak kimutatására, hogy a székelyek Dunántúl-ról telepítették mai lakóhelyeikre. Horger tanulmánya nyelvészeti alapon nyugszik, tehát ahhoz a történetíró szentesítése is megkívántatik majd.

van győződve a maga igazáról, hogy tetemes jutalmat ígér annak, a ki őt csak egy állításának a helytelenségéről is meggyőzi. Kijelenti, hogy a forrásokat apróra nem idézi, a kinek holmi kételye támadna, az nézzen utána. Előre jelzi, hogy Hunfalvy Pállal kemény harezra fog kelni. S ezt az ígérését többszörösen és eléggé kiméletlenül be is váltja. „Hunfalvy azt hitte, hogy ügyes iránylyal, ravasz ügyvédi fogásokkal, az ellenfélt kigúnyoló élczelődéssel, a forrásoknak részint elhallgatásával, részint félremagyarázásával, részint kigúnyolásával az egész közönséget elaltathatja, a kérdést félreterelheti, az igazságot elnyomhatja és ezek által előidéz egy oly állapotot, melyet a rendes kerékvágásba zökkenteni képtelenség lesz“.

Nagy Gergely úttörőnek tekinti magát. Előtte a régi krónikásokon kívül nincs más tekintély. Csak Szabó Károly, Bálint Gábor s Vámbéry Ármin iránt viseltetik némi tisztelettel, de azért ezek sem mentek az író kicsinylésétől.

Írálya fölötté pongyola, kifejezései gyakran nagyon is póriasak, sőt sértők is. Nyelvezetében azonban van valami székely eredetiség, a mely olykor egészen lebilincseli az olvasót. Munkája kétségtelen bizonyossága annak, hogy nagyon sokat összetanult, összeolvasott, de a rengeteg anyag fölött nem tud uralkodni, főképen pedig nem tud kritikát gyakorolni. Rendszertelenül kapkod ide-oda, folytonosan ismétél, szakadatlanul etymologizál, még pedig elképzelhetetlenül laikus modorban s nem egyszer önmagával is ellenmondásba keveredik. S még mindezekhez az a nem jelentéktelen baj is hozzájárul, hogy a két kötetes munkában alig lehetne egy oldalt is találni, a melyen értelemzavaró sajtóhibák ne fordulnának elő.

A mondottak után meg sem kísérelhetjük, hogy Nagy Gergely munkájának kritikai bonczolgatásába bocsátkozzunk, mert az ő régen túlhaladott álláspontja ezt teljességgel fölöslegessé teszi. Tartalmát röviden a következőkben foglalhatjuk össze.

Az első kötetet a magyar nyelv sajátosságainak a tanulmányozásával vezeti be. Kereken kijelenti, hogy az összehasonlító nyelvtudomány több kárt, mint hasznót csinál, a miért is bátran „a sutba“ lehet dobni. Azt hiszi, hogy a fősuly a hangok értelmére fektetendő. Hunfalvyval szemben bebizonyítani igyekszik, hogy a magyar nyelvben a magánhangzóknak semmi értékük sincs. De a tagadásnál alig tud tovább menni s állítását beigazoltnak tekint a csíkszent-miklósi templom felíratának a felemlítésével. Szóképzéstana is egészen új a maga nemében, de valamelyes rendszert még így sem találhatunk az ő szöféjtésében, mert a szükséghez képest gyakran változtatja eljárása szabályait. Lehetetlennek tartja, hogy a magyar idegen népektől oly sok szót kölcsönzött volna, mint a hogyan azt a modern nyelvészek állítják. Sőt épen ellenkezőleg a sinaiak, mongolok, törökök, latinok, görögök, szlávok, németek, finn-ugorok stb.

valami 10,000 szót vettek át mi tőlünk. A szkithák, szákák, perzsák s más népek nevének az értelmét is csak a mi nyelvünkön lehet megfejtetni, mert valamennyinek ez az alapnyelve. Tömerdek példa felsorolása után ki is hozza, hogy szkitha — illetve székely — annyi mint „süket“, azaz „fekete“; „Székelyország“ pedig nem jelent mást, mint „Feketeország“.

A népek eredetének a keresésénél a „színek“ elnevezéséből indul ki, sőt az egész emberiséget is ezen az alapon osztályozza.

Túlságosan sokat bajlódik a gótokkal. Azt mondja a többek között, hogy Detre alatt Theodorik atyja, Theodemir értendő, kinek tiszti neve „Berény“ volt, lakhelye Sopron, mely várost akkor Berénynek nevezték. Igazolja ezt a soproni Brennberg, azaz Berényi-hegy, és a brassai Brennberg-család.

A vízi-gótokról kimutatja, hogy a „vízi“ (veze) szó vizet jelent s Dél-Gallia épen ezért kapta az Aquitania nevet, a mely elnevezés csak a gótok ottani letelepedése után jött használatba s azelőtt soha sem említették. Aquitania fővárosának, „Toulouse“-nak a nevében is ki tudja mutatni a magyar eredetet. Toulouse nem jelenthet mást, mint „toll“, mely szót székelyesen „tullú“-nak ejtenék. A végeredmény pedig az, hogy a gótok sohasem voltak germánok, hanem hunn-szittya nép; Ufilas germán volt, tehát az ő biblia-fordítása sem gót nyelven történt, hanem germán nyelven. Ufilas biblia-fordításának semmi köze sincs a gót nyelvhez. Itt egyszersmind alkalmat vesz magának az író arra is, hogy meg nem érdemelt leczkében részesítse a keresztény vallást, a mely „ma is csak lári-fári, ákom-bákom, abrakadabra és az egész értelme az, hogy a papot fizetni kell“.

Miután Nagy Gergely a félvilágot rokonságba hozza a magyarral, nagyon természetesnek találhatjuk, hogy a hunn-magyar-székely testvériség kimutatása már nem nagy fáradságába kerül. Ismétlem, hogy Nagy Gergely régen meghaladott álláspontra helyezkedik s naiv érvei nem egyszer mosolyra készítetik az olvasót; de az a végtelenül meleg szeretet, a mely minden szavából kiáradoz a Székelyföld felé, fölkelte a mi rokonérzésünket is s a mikor elmereng a fényes múlton s nagy búsán panaszkodik a mostani nemzedék pusztulásán és elsírhatja a romlásnak indult székelységet: többé nem a megtévedt történetírót látjuk benne, hanem a megtört szívű ősz-székelyt, a ki veszendőbe menő népe fölött könnyeket hullat.

Tüzetesen foglalkozik a hunn birodalom megalakulásával, a hunn alkotmányával s nyelvvel, a vallási viszonyokkal és hunn-székely szokások összehasonlításával. Az egész műnek ez az utóbbi fejezet a legbecsesebb része. Sok olyan feledésbe menő apróságot hord össze itt az író, a melyek néprajzi tekintetben föltötte értékesek s a ki ezen a téren kutat, Nagy Gergely munkájának jó

hasznát veheti. A székely szokások tárgyalásában teljesen otthonosan érzi magát s annyi közvetlenséggel tárja elénk a régi s az újabb idők népeletét, hogy megbízhatóságában semmi okunk sincs kételkedni. Nem feledkezik meg a kereszténység előtti korból fenmaradt vallási emlékekről sem, a melyeket saját megfigyelései alapján ír le s a melyek a majdnem megírandó magyar mythológiához hasznavehető adatokat szolgáltatnak.

A hunnok vándorlásának a tárgyalásánál teljesen mellőzi a történelem újabb vívmányait és szabadon kalandozik a mesék országában. Az ázsiai hely- és folyóneveket mind megtalálja a mi hely- és folyóneveinkben, vagy legalább is a jelentésüket tudja kimagyarázni. Így: Cilicia = Szelistye, Charassau = karácsony, Amur = Mura, Gaza = Kacza, Abalak (Szibériában) = Abaliget, Jakutsk = Jakusocz (Zemplénum.), Jenisszei = székely, Kaspi = küszöb stb. Valami kétszázötven nevet hasonlít így össze s azzal mit sem törődik, hogy egyik-másik magyar helység a törökök kiűzése után keletkezett s ennek okáért azoknak a nevét a legerősebb képzelődéssel sem eredtethetjük a „fekete“ nepektől.

Külön fejezetet szentel Európa nemzetiségi és államkormányzati viszonyainak az ismertetésére a hunnok vándorlása idejében. Azonban a kijelentésnél nem megy tovább, hanem a tárgyhoz nem tartozó s különben is értéktelen etymologizálásban merül el. Bőségesen foglalkozik Attila egyéniségével s udvartartásával. Az akkori szokások magvát mind megtalálja a székelyek között. Nehány görög forrás, egy pár magyar krónika, legfőképen pedig a „csiki-székely krónika“, Jordanes s Ammianus Marcellinus képezik a fundamentumot, a melyre épít; maga az épület azonban saját képzeletének a szüleménye. Tévedéseit felsorolni valósággal sisyphusi munka volna.

A második kötetet a hunn birodalom szétbomlásának a tárgyalásával vezeti be. A mi elfogadhatót mond, az mind Thierry Amadé munkájából van kiböngészve. A hunnok további történetét a csiki-székely krónika szellemében beszéli el. Helylyel-közzel Priskusra, Jordanesre s Prokopiusra is hivatkozik; de a miket ezen írók munkáiból Nagy Gergely kiolvas, azokat ugyan hiába vessük utána. Pl. Prokopius Hist. Arc.-ban sehol sem található, hogy a hunnok szétszűlésük után „hangadó“ szerepet vittek volna a konstantinápolyi udvarban. Az író legnagyobb hibája itt is az, hogy a kútfőkben előforduló apró, mintegy odavetett megjegyzésekből világra szóló eseményeket kovácsol s azokat aztán az ő külön etymológiájával át- meg átszövi.

Többszörösen bevallja, hogy mit sem ad az összehasonlító nyelvtudományra s hogy az idegen nyelvekhez sem sokat ért, de azért ő mindennek daczára Ázsia legkeletibb szélétől Európa legnagyobb pontjáig szabadon nyelvészkedik. Sőt még annak a remé-

nyének is kifejezést ad, hogy az ő „úttörő“ nyelvészkedése hamarosan követőkre fog találni, a kik majd ezeket a tételeket tovább fejtegetik.

A szétrobbant hunn nemzet töredékeiből több nép keletkezett, így az oláhok is, a kik azonban később elrómaiásodnak. Maga Jordanes is hunn volt, illetve „oláh agrammatus“, a mit munkájának az irányából bizonyít be az író. Az avarok s a magyarok természetesen szintén a hunn nép egy-egy ronesai voltak. Aztán kimutatja, hogy a mikor a magyar nép mostani hazáját elfoglalta, már nem a tulajdonképeni magyar, azaz a mai nyelvünket beszélte, hanem a fekete hunnok nyelvét, a mely annak idejében a szkithák, géták, gótok, venlek, antok, hunnok, avarok, finnek stb. közös nyelve volt. Csakis ezen az alapon magyarázható meg — mondja Nagy Gergely — hogy oly tömérdek szót találunk az ős-héber, chald, mandzsu, mongol, sinai, sumir, akad, ind, görög, latin, német, szláv, török és minden más európai és ázsiai nyelvekben, a melyek kétségtelenül tőlünk kölesönöztek.

A magyarok eredetének s vándorlásának a tárgyalását széles alapokra fekteti az író. A hazai krónikákat, közöttük első sorban a „csiki-székely króniká“-t apróra feldolgozza és minden betűjüket igaznak tartja; a görög forrásokat azonban erősen megkritizálja, mivel azokat sok helyen nem tudja összeegyeztetni a hazaiakkal. Helylyel-közzel az arab kútfőkre is hivatkozik, de azokkal szemben fölötte tartózkodó s a harmadkézből nyert adatokat csak annyiban érinti, a mennyiben azokat etymológiájához felhasználhatja. Ennek a bizonytalanságnak aztán az a következménye, hogy a neveteket gyakran feleseréli, összetéveszti.

A honfoglalást s a magyar állam kialakulását tisztán mondai alapon adja elő. Az ezen korra vonatkozó történeti irodalmat vagy nem ismeri, vagy szánszándékkal mellőzi.

A terjedelmes második kötetnek csak az a kis része érdemel némi figyelmet, a melyben a honfoglalás korabeli művelődési viszonyokkal foglalkozik. Azonban ez is csak szakember kezébe való, a ki az első pillanatra meg tudja különböztetni, hogy mi benne az igaz, s mi a hamis.

A „Visszapillantás“-ban az író röviden és érthetően elénk tárja azt a vezérelvet, a melyet munkálkodása közepette követett. E szerint az emberiség bölcsőjében, Ázsiában, az első szereplő népfaj a hunnok voltak. A többi nép, a melyek részint Ázsiát, részint Európát lakták vagy lakják, idők folyamán belőlük szakadoztak ki. Ezt a vezérelvet voltaképen az „előszó“-ban jelenthette volna ki Nagy Gergely, a miáltal sok és nagy fáradságtól kimélte volna meg mindazokat, a kik arra szánták el magukat, hogy a két vastkos kötetet végigolvassák.

Egészben véve tehát Nagy Gergely munkájának vajmi kevés irodalmi bece van. Attól azonban inkább tarthatunk, hogy megrontja a kevésbbé jártasok történeti érzékét és a Székelyföldön erősen megnöveli a csíki-székely krónika híveinek a számát. Midazonáltal a székely kérdéssel foglalkozó íróknak tanácsos megismerkedni Nagy Gergely könyvével, a melyben elszórtan s összegyűjtve a székely népeletre vonatkozólag sok érdekes adat található.

Dr. Gombos Albin.

Nyelvészeti értekezések.

Nyelvészeti füzetek. Szerk. *Simonyi Zsigmond*. 1. A magyar szórend. Irta Simonyi Zsigmond 3—103. 2. Márton József mint szótár-író. Irta Simai Ödön 3—59. 3. A mondatrészek viszonya Brassai mondatelméletében. Irta Kocsis Lénárd 1—67. 4. Tréfás népmesék és adomák. Nyelvjárási olvasókönyv. Szerkesztette Simonyi Zsigmond. 3—92. Budapest, Athenaeum. Egy-egy füzet ára 1 k. 50 f. *A nyelvérzék és az iskola.* Irta *Pálfi Márton*. 3—20. Kolozsvár.

Simonyi Zsigmond *Nyelvészeti füzetek* címmel egy új gyűjteményt indított meg, melyben nyelvtörténeti és nyelvjárási tanulmányokat, nyelvtani és nyelvhelyességi értekezéseket, továbbá nyelvészeti kézikönyveket és forrásműveket szándékozik közreadni. Helyes gondolat, s ha ezután is ily tartalmas és beces füzetek jelennek meg — a min ugyan ismerve a szerkesztőt, legkisebb kétségünk sem lehet — mint a most megjelent négy füzet, nemcsak nyelvészeti irodalmunk gazdagodása lesz a vállalkozás gyümölcse, hanem az érdeklődés fölébredése szélesebb körökben is a nyelvészet kérdései iránt.

A szerkesztő azonban a tudományos czélt tartja első sorban szemé előtt. Rég vitatott kérdéseket akar tisztázni új szempontok szerint, új kérdéseket akar megvitatni a nyelvtudomány legújabb állása szerint.

Az első füzetben maga Simonyi tárgyalt egy sokat vitatott és még sok vitára alkalmat adó kérdést, a *magyar szórend* kérdését. Értekezése először a *Nyelvőrben* jelent meg, s eredeti czélja szerint csak könnyen áttekinthető ismertetés akart lenni azokról az eredményekről, a melyek idevágó nyelvészeti irodalmunkból kibontakoznak. Azonban, mint előre sejtethető volt, a tudós szerző túlment e czélon, s néhány fontosabb kérdést bővebben tárgyalt, történeti szempontból is, azonfelül néhány részletkérdés is kitérésre csábította. Minde fejtegetéseit világosság és szabatosság jellemzi, továbbá a bizonyító és felvilágosító példáknak az a roppant tömege, melylyel minden állítását történeti szempontból is bizonyítja. Ismeretes egyébként ez a szinte tökéletes filológiai lelkiismeretesség Simonyi legescékélyebb munkáiból is.